

Heikki Lahnaoja

PYHÄJOEN KALIFORNIA

Kolin Kelly

PYHÄJOEN KALIFORNIA

Heikki Lahnaoja

PYHÄJOEN KALIFORNIA

Kolin Kelly

Kiitos kaikille, jotka ovat antaneet haastatteluja ja tietoja,
lainanneet valokuvia ja lahjoittaneet asiakirjoja!

Suomen Kulttuurirahasto / Pohjois-Pohjanmaan rahasto
on tukenut tämän teoksen tekemistä.

Kansikuva: Ulman kartanon portin luona Ulla ja Marianne Löwenmark.
Kuva: Löwenmarkin suku

© 2023 Heikki Lahnaoja

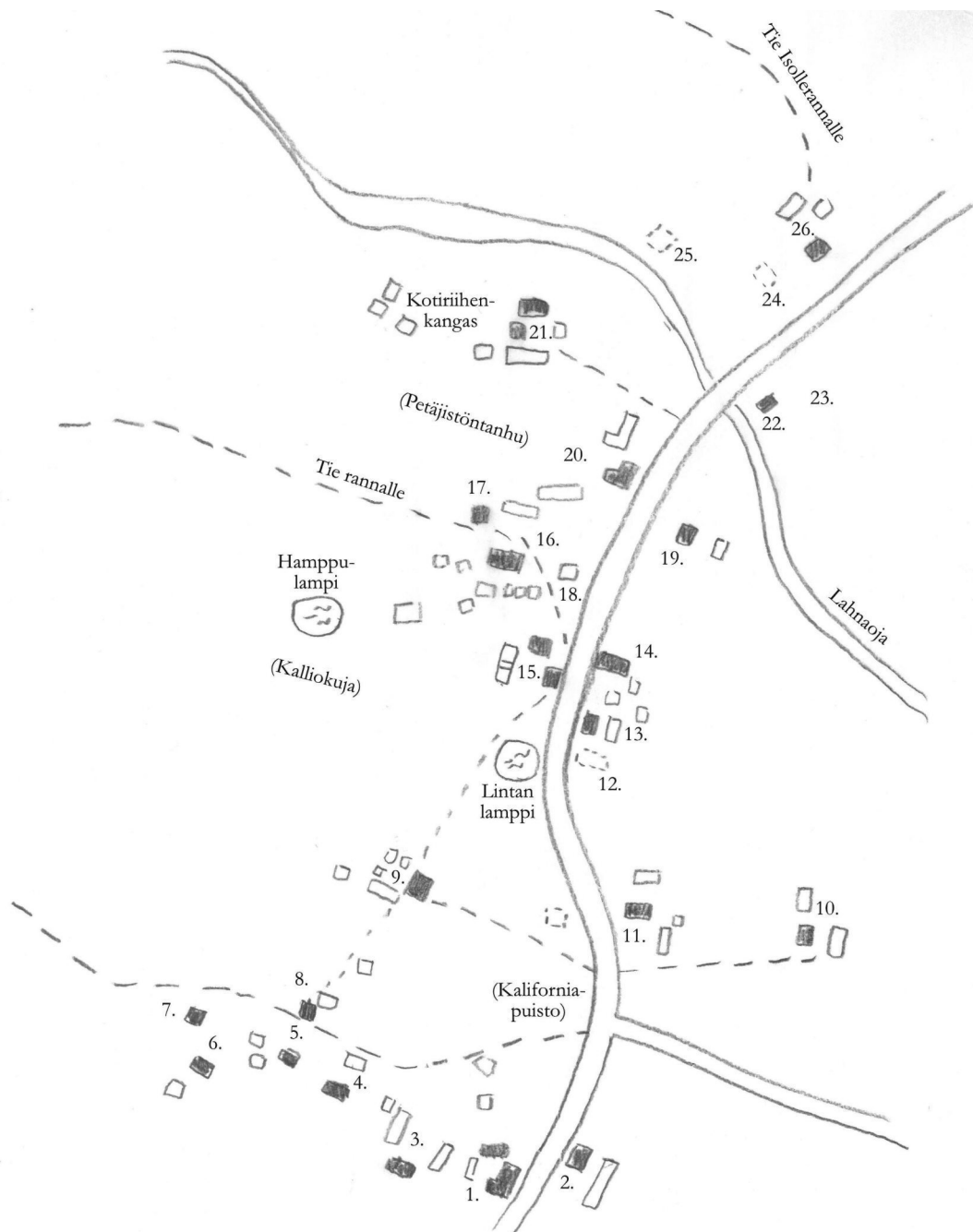
Kustantaja: Kolin Kelly, Pyhäjoki 2023

ISBN 978-952-69944-4-4 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-69944-5-1 (EPUB)

Sisällys

Matka Kaliforniaan.....	7
1. Kalifornian kauppa – Temmeksen talo.....	12
2. Alanko – Vuotila – Möttösen talo.....	15
Kalifornian rajamailla.....	15
3. Räävin talo.....	15
4. Vuorisen talo.....	16
5. Impolan talo.....	16
6. Kaivosojan talo.....	16
7. Sofia Vuotilan mökki.....	16
8. Helmi Sirviön mökki.....	17
9. Kaukko.....	17
Kalifornia-puisto.....	24
10. Kemppaisen talo.....	25
11. Myllykankaan mäki ja Hourulan Bettyn talo.....	26
Alma Moisala: Manni-Eera.....	28
12. Lintan mökki ja Lintan lampi.....	29
Kalliokuja.....	30
13. Maslikan mökki – Kangasniemen mökki – Toikkasen mökki.....	30
14. Hauta-Maijan talo – Korpelan talo.....	32
15. Kondelinin mökki ja ”Vuotinen”.....	36
16. Lahnojan eli Lahnaojan talo.....	38
17. Tätein mökki – Pekka Lahnaojan talo.....	43
Taikakonsteja.....	44
18. Matintupa – Matti Lahnaojan talo.....	46
Hamppulampi eli Kankaan lamppi.....	47
Kotiriihenkangas.....	49
Tie rannalle.....	52
19. Koskiheimon talo.....	52
20. Petäjistö, Hällströmin eli Helstin talo.....	53
Kirkkoajot.....	56
Petäjistöntanhu.....	57
21. Lahnojan kartano – milijunäärit – Mörkölä – Möttösen talo.....	58
Alma Moisala: Manni-Eera ja Lahnojan hopeat.....	65
22. Kangasniemen Hanneksen, tinurin, mökki.....	80
Lahnaoja ja Lahnaojan silta.....	82

23. Hautausmaan arvoitus.....	84
24. Hööki, Höökin honka ja ruotusotilas Hööki-vaari.....	87
25. Höökinpuisto, Möttösen talo.....	92
26. Virkkusen talo.....	93
Isoranta.....	95
Matka jatkuu.....	95
Viitteet.....	96
Lähteet.....	100

Matka Kaliforniaan

”Aurinkoista se tietenkin oli!” huudahti eräs haastateltava muistellessaan lapsuutensa Kaliforniaa. Ja tosiaan, vanhoissa valokuviissa Pyhäjoen Kaliforniassa on aina kesä. Entisajan Kalifornia oli yhteisöllinen paikka, kaikki tunsivat toisensa ja auttoivat toinen toisiaan. Lapset kulkivat lapsilaumassa ympäriinsä, pelasivat nelimaalia ja kävivät Risteyksissä uimassa. Aikuiset kävivät toistensa luona talkoissa. Talvi-iltoina naisväki piti kökkiä.

Maantie kulki Kalifornian läpi ja siitä menivät niin kulkurit kuin markkinoilla kävijät. Saksalaiset sotilaat ajoivat ohii ja heittelivät lapsille karamelleja. Myöhemmin 1940-luvulla juhannuksen alla lapset odottivat Helstin talon kohdalla lemunaattiautoa Raahesta, ja painoivat korvan maantietä vasten kuunnellakseen auton ääntä. Maantie eli Pohjanmaan rantatie olikin Pohjanmaan tärkein kulkuväylä, pitkään myös ainoa. Tietä alettiin kehittää 1610-luvulta lähtien ja Pyhäjoella se kulki nykyistä Lahnaojantie pitkin vuoteen 1963 asti.¹

Vuonna 1750 maantie kulki nykyisen Kalifornian alueella metsän keskellä. Jos lähdetäisiin muutamaa vuotta myöhemmin ajamaan kirkonkylältä Luodon kestikievarista hevoskyydillä pohjoiseen, ei kirkon jälkeen montaa taloa ole. Ensin tulee vastaan Vuotila meren puolella. Maan puolelta kääntyy kärrypolku Annalaan, joka näkyy mäeltä peltojen takaa. Sitten on metsikköä, kunnes tullaan Myllykankaan mäelle. Siinä meren puolella seisoo pappilan mailla tuulimylly, ja sen takana on lukkarin virkatalo Kaukko. Sitten on metsikköä jälleen, vasemmalle jää soinen lampi, sitten pieni peltoaukio ja tie Lahnojan kartanoon. Kohta mennään huteraa siltaa leveän ojan yli, sitten taas metsätaivalta monta virstaa ennen kuin tullaan Parhalahdelle.

Kalifornian rajat ovat olleet häilyväiset. Raahen Seutu -lehti kirjoittaa 15.8.1978:

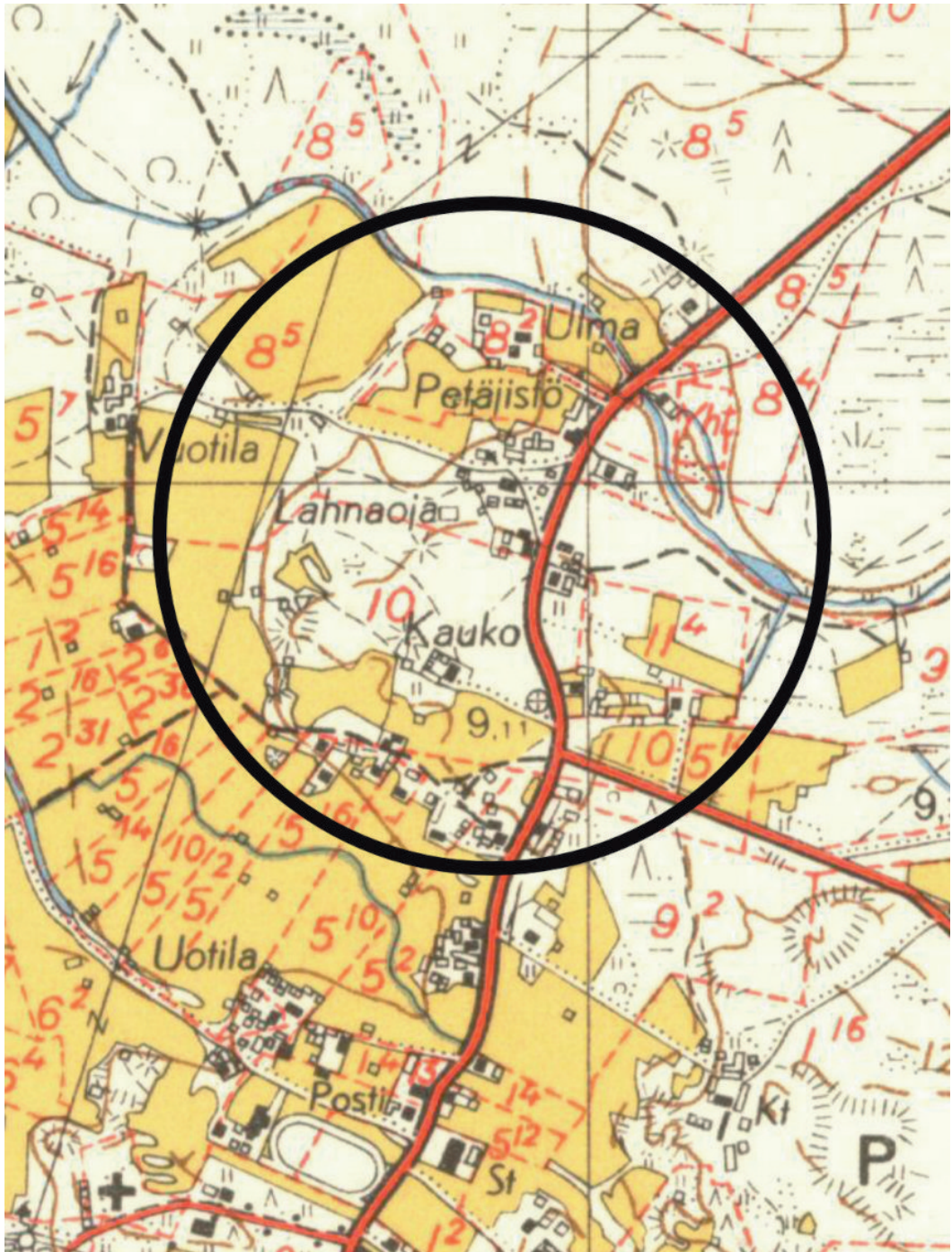
Rannasta palattiin takaisin ja ohitettiin ns. Kalifornia, joka ulottuu Olli Temmeksien talon luota Lahnaojan sillan paikkeille. Paikan nimi on syntynyt siitä, kun pirttikoskinen Heikki Nasi aikanaan matkusti Kaliforniaan, ja luotuaan omaisuuden sen kultakaivoksilla palasi takaisin synnyinpitäjäänsä ja perusti kauppakartanon nykyisen Temmeksien talon paikalle.²

Tässä kirjassa Kalifornian rajat vedetään ensimmäisen kerran. Kalifornia sijaitsee Pyhäjoen kirkonkylän pohjoispuolella nykyisen Mäkeläntien kohdalta jatkuen 750 metriä pohjoiseen pitkin nykyistä Lahnaojantietä. Kun tietä keskiviivana pitäen piirretään ympyrä, saadaan Kalifornian alue rajattua. Kalifornialaisia ovat kaikki, jotka ovat ko-

Ylhäällä: Sotilaskartassa vuodelta 1808 Lahnojan eteläpuolella näkyy rakennuksia Kaukon ja Lahnojan talojen kohdalla. Lahnojan pohjoispuolella näkyy myös rakennuksia, kenties sotilastorppa. Lahnoja näyttää olleen tuolloin leveä uoma. Kartta: www.vanhakartta.fi

Alhaalla: Pitäjänkartta vuodelta 1845 kertoo, että nykyisen Kalifornian alueella oli Kaukon ja Lahnojan talojen lisäksi vain historian hämäriin kadonneet hautausmaa (Begravnings Plats) ja ruotusotilaan mökki Höökillä (Hökin möki tai mäki). Kartta. Oulun maakuntamuseo

Kalifornian rajat piirrettynä vuoden 1954 peruskarttaan, joka ei vielä tunne Kaliforniaa nimeltä.

keneet olevansa kalifornialaisia, ja he mahtuvat tämän alueen sisälle. Alueellisen raja-
jaus käy ymmärrettäväksi, kun hoksaa ettei Isorannantie ennen 1970-luvun alkua ja-
kanut aluetta vaan asumukset sijoittuvat kirkonkylän pohjoisosassa kuin omaksi
pieneksi kyläkseen. Kalifornia kuuluu maantieteellisesti Pyhäjoen Pohjankylään, mut-
ta Kalifornia onkin ehkä enemmän mentaalinen paikka.

Lahnojan kartanon ja kanttorin virkatalon Kaukon perustamisia 1766–1767 voidaan
pitää Kalifornian historian alkuna. Vuoden 1950 paikkeilla alueella oli laskutavasta
riippuen parikymmentä asuintaloa. 70 vuotta myöhemmin määrä on nelinkertaistu-
nut, joskin Isorannantien asukkaat ehkä ajattelevat nykyisin asuvansa ennemmin
Nikkarilassa tai Kaukon alueella. Nykyään Kaliforniassa asuu noin 150 ihmistä, joista
suurin osa yksin tai kaksin. Vuosikymmeniä sitten perheitten lapsimäärä oli iso ja
usein samassa taloudessa asui lisäksi setiä ja tätejä ja isovanhempia. Yksinasujia oli
vain muutama. Karkeasti voisi arvioida, että vuonna 1950 asukkaita on ollut 80–
100.

Maanmittauslaitoksen peruskarttaan nimi Kalifornia ilmestyy painettuna vasta 1980³,
mutta vähän eri kohtaan missä alue oikeasti sijaitsee. Kuitenkin jo viimeistään 1940-
luvulla ihmiset ovat puhuneet Kaliforniasta, ehkä jo aiemminkin mutta sen pitem-
mälle muistitieto ei enää ulotu. Lempinimi Kalikkaperä oli käytössä 1950-luvulla.

Kuten Raahen Seutu aivan oikein kirjoitti, Kalifornia on saanut nimensä Kalifornian
kaupasta, jonka perusti Heikki Nasila eli Nasi, joka palasi Kaliforniasta Suomeen ja
asettui Pyhäjoen Pohjankylälle, minne hän perusti uuden kaupan 1883⁴. Kerrotaan,
että hän toi Amerikasta mukanaan vanhan kyltin, jossa oli teksti Kalifornia Kaupa.
Kyltistä sa nimensä sitten koko perukka. Erään muistelijan mukaan tämän talon koh-
dalla olisi 1940–50-luvun taitteessa ollut kyltti ”Tästä alkaa Kalifornia” – ehkä olisi
aika palauttaa kyltti jälleen paikoilleen!

Kaikki Kalifornian alueen maat ovat alkuaan kuuluneet kahdelle omistajalle, kirkko-
herran virkatalolle Nikkarilalle ja eri virkamiesten asuttamalle Lahnojalle. Vuoden
1845 pitäjänkartassa kanttorilasta eli Kaukon talosta pohjoiseen oleva metsäalue on
merkitty Kaukonkangas-nimiseksi, maantien maanpuoli puolestaan Pappilankan-
kaaksi. 1800-luvun loppupuolella seurakunnan maille alkaa ilmestyä mökkejä.
Diakoniasta tuskin on kyse, vaan tontit ovat olleet vuokralla.

Tämä kirja on syntynyt vanhojen muistiinmerkontöjeni, haastatteluiden, kirjallisten
lähteiden ja arkistomateriaalien avulla. Jotkut mysteerit selvisivät kirjoitusprosessin
aikana, jotkut jäivät edelleen salaisuuksiksi. Tämä kirja kertoo enimmäkseen menneen
ajan Kaliforniasta, ajalta ennen asutusalueiden syntyä, jolloin Kaliforniaa halkoi vain
maantie, josta poikkasi polkuja ja kärryiteitä.

Hautausmaan arvoitus – Ruotusotilaan torppa –
Lahnojan purettu kartano – Hauta-Maija –
Lahnaojantie no. 14:n katoaminen
ja monta muuta tarinaa!

*Kalifornian väen kökkä Lahnaojan tuvassa keväällä 1976:
Vieno Virkkunen, Aino Lahnaoja, Emma Koskela,
Nanni Räävi, Iida Toikkanen ja edessä Heikki Lahnaoja.
Takana Arttu-kissa.*

Tämä haastatteluihin, muisteluihin ja arkistotietoihin pohjautuva kirja kertoo Kaliforniasta, joka sijaitsee Pyhäjoen Pohjankylän pohjoislaidalla.

Kalifornialla on oma vahva identiteetti, vaikka sen päästä päähän on vain $\frac{3}{4}$ kilometrin matka. Kirjan kirjoittaja asuu seitsemännessä polvessa Kaliforniassa Lahnaojan tilalla.

ISBN 978-952-69944-4-4

kolinkelly.fi